BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA TOVUSH TALAFFUZI BUZILISHLARINI BARTARAF ETISH USULLARI

Abdunazarov Abdumutal Olimovich
JDPU Pedagogika-psixologiya va musiqa yo‘nalishlarida masofaviy ta’lim kafedrasi v/b dotsenti
Azzamov Shoxzod Abduaziz o‘g‘li
Jizzax davlat pedagogika universiteti, 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur mavzu boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida uchraydigan tovush talaffuzi buzilishlarini aniqlash va ularni bartaraf etish usullariga bag‘ishlangan. O‘quvchilarning nutqida tovushlarning noto‘g‘ri talaffuz qilinishi ularning o‘qish va yozish ko‘nikmalariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, mazkur muammoni vaqtida hal qilish o‘ta muhimdir. Ushbu tadqiqotda tovush talaffuzi buzilishlarining turlari, ularning kelib chiqish sabablari va o‘quvchilarga ko‘rsatilishi lozim bo‘lgan logopedik yordam usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘quvchilarning individual xususiyatlari va yoshga oid o‘ziga xosliklarini hisobga olgan holda tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rgatish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi. Umuman olganda, tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutq rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan samarali usullarni o‘rganishga yo‘naltirilgan.

Tayanch so‘zlar: logopediya, nutq nuqsonlari, artikulatsiya, dislaliya, nutq terapiyasi

Nutq insoniy muloqotning asosiy jihati hisoblanadi, chunki u bizga fikr va his-tuyg'ularimizni samarali etkazish imkonini beradi. Aniq muloqot qilish uchun tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish muhimdir. Biroq, ko'p odamlar o'zlarining talaffuzidagi nuqsonlar bilan kurashadilar, bu ularning boshqalar tomonidan tushunish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu inshoda biz talaffuzdagi ba'zi keng tarqalgan kamchiliklarni va ularni bartaraf etish strategiyalarini ko'rib chiqamiz. Tovushlarning talaffuzidagi nuqsonlar shaxsning tilda samarali muloqot qilish qobiliyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu nuqsonlar nutqning kichik nuqsonlaridan tortib, nutqning tushunarliligiga katta xalaqit beradigan jiddiy buzilishlargacha bo'lishi mumkin. Ushbu talaffuz muammolarini hal qilish uchun odamlartovushlarni qanday qilib to'g'ri chiqarish bo'yicha to'g'ri ko'rsatmalar va ko'rsatmalar olishlari muhimdir. Ushbu nuqsonlarning sabablarini tushunish va takomillashtirish strategiyalarini amalga oshirish orqali odamlar talaffuz bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish va umumiy kommunikativ qobiliyatlarini oshirishga harakat qilishlari mumkin.

Talaffuzdagi yanada jiddiy nuqson - duduqlanish bo'lib, u nutqda tovushlar, bo'g'inlar yoki so'zlarning takrorlanishi yoki cho'zilishi bilan bog'liq. Duduqlanish insonning muloqotda ravonligi va ishonchiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa o'z fikr va g'oyalarini samarali ifoda etishni qiyinlashtiradi. Duduqlanishni davolash odatda nutq terapiyasi va odamlarga ravon nutqini yaxshilashga va nutqdagi buzilishlarni kamaytirishga yordam beradigan usullarni o'z ichiga oladi. Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishning usullaridan biri bu odamlarga tovushlarni aniq chiqarish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradigan artikulyatsiya terapiyasidan foydalanishdir. Ushbu turdagi terapiya o'ziga xos tovushlarga qaratilgan mashqlar va harakatlarni o'z ichiga oladi va odamlarda to'g'ri artikulyatsiya uchun zarur vosita ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu mashqlarni muntazam ravishda bajarish orqali odamlar artikulyar mushaklarni

kuchaytirishi va umumiy nutq ishlab chiqarishni yaxshilashlari mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishning yana bir samarali usuli bu fonetik transkripsiya va tahlildan foydalanishdir. So'zlarni alohida tovushlar va belgilarga bo'lish orqali odamlar so'zlarning to'g'ri talaffuzini yaxshiroq tushunishlari va nutq ishlab chiqarishdagi har qanday xatolarni aniqlashlari mumkin. Ushbu tahliliy yondashuv odamlargatalaffuz ko'nikmalarini yaxshilash uchun muayyan sohalarni aniqlashga yordam beradi.

Terapiya va tahlilga qo'shimcha ravishda, odamlar defektologlar va malakali mutaxassislarning fikr-mulohazalari va yordamlaridan foydalanishlari mumkin. Ushbu mutaxassislar to'g'ri artikulyatsiya texnikasi bo'yicha qimmatli yo'l-yo'riq va ko'rsatmalar, shuningdek, talaffuz bilan bog'liq muayyan muammolarni hal qilish uchun shaxsiy strategiyalarni taqdim etishlari mumkin. O'zlarining tajribalari va maxsus tayyorgarliklari bilan defektologlar odamlarga talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishda va umumiy muloqot qobiliyatlarini yaxshilashda yordam berishlari mumkin. Talaffuzda nuqsonlari bo'lgan odamlar yaxshilanishni ko'rish uchun muntazam va izchil mashq qilishlari muhimdir. Kundalik mashqlar va mashqlarni o'z tartibiga kiritish orqali odamlar artikulyar mushaklarni kuchaytirishi va nutq ishlab chiqarishni yaxshiroq nazorat qilishlari mumkin. Doimiy amaliyottalaffuz bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish va aniqroq, ishonchli nutqqa erishish uchun kalit hisoblanadi. Talaffuzdagi keng tarqalishlardan biri undosh tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilishdir. Undosh tovushlar havo tovushlarni qandaydir tarzda toraytirib yoki to'sib qo'yish orqali hosil bo'ladi va ularning noto'g'ri talaffuz qilish nutqini tushunarsiz qilib qo'yishi mumkin. Talaffuzdagi yana bir keng tarqalgan nuqson unli tovushlarni notoʻgʻri talaffuz qilishdir. Unli tovushlar ogʻiz shakli va tilning oʻrnini oʻzgartirish natijasida hosil boʻladi va ularni notoʻgʻri talaffuz qilish nutqda chalkashlikka olib keladi Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishdagi muammolardan biri shundaki, turli tillarda turli xil tovushlar mavjud boʻlib, odamlar oʻz ona tilida mavjud boʻlmagan tovushlarni chiqarishda qiynalishi mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlarga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan yana bir omil - bu tovushlarningqanday paydo bo'lishiga e'tibor yoki e'tiborning etishmasligi. Ko'p odamlar ba'zi tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilayotganlarini kimdir ularga ko'rsatmaguncha tushunmasligi mumkin. Talaffuzdan xabardorlikni oshirish uchun odamlar o'zlarini gapirayotganlarini yozib olishlari va yaxshilanishi kerak bo'lgan joylarni aniqlash uchun tinglashlari mumkin. Bundan tashqari, til hamkori yoki repetitor bilan mashq qilish talaffuz bo'yicha fikr-mulohazalarni taqdim etishi va odamlarga taraqqiyotga yordam berishi mumkin. Ba'zi hollarda, odamlarda nutqning buzilishi yoki jismoniy holatlar bo'lishi mumkin, bu esa muayyan tovushlarni aniq chiqarishni qiyinlashtiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, talaffuzdagi nuqsonlar samarali muloqotga to'siq bo'lishi mumkin, ammo maqsadli amaliyot va fikr-mulohazalarga ko'ra, odamlar o'zlarining talaffuz qobiliyatlarini yaxshilashga harakat qilishlari mumkin. Muayyan tovushlarga e'tibor qaratish va ularning qanday paydo bo'lishiga e'tibor berish orqali odamlar talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishda muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Talaffuz amaliyotiga ijobiy munosabat vao'rganishga tayyorlik bilan yondashish muhim, chunki talaffuzni yaxshilash vaqt va kuch talabetadi. Fidoyilik va qat'iyat bilan odamlar talaffuzdagi qiyinchiliklarni engib o'tishlari va boshqalar bilan aniqroq muloqot qilishlari mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlar odamlarning muloqot qobiliyatlarida jiddiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Biroq, to'g'ri ko'rsatma, terapiya va qo'llab-quvvatlash bilan odamlar ushbu kamchiliklarni bartaraf etish va umumiy nutq ravshanligi va tushunarliligini yaxshilash ustida ishlashlari mumkin. Artikulyatsiya terapiyasi, fonetik tahlil va ekspert ko'rsatmalari orqali talaffuz muammolarini hal qilish orqali odamlar o'zlarining kommunikativ qobiliyatlarini oshirishlari va ishonchli va samarali ma'ruzachilarga aylanishlari mumkin.

Adabiyotlar

1. Ayupova M.Y. Logopediya. Darslik. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'limvazirligi. Toshkent, "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti", 2007.

2. Ya.Mo'minova, M.Qahramonova. Logopediya terminallarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. Toshkent, "O'qituvchi", 1988.

3. Микшина Е.П. и др. Методика формирования и развития устной речи. Москва,

2001.

4. Сазанова.С.Н. Развития речи дошкольников с обшим недоразвитием речи. Изд-во.Академия. М., 2003.

5. Jabborova, M. (2021). The importance of innovative technologies in the social development of society. Экономика и социум, (6-1), 129-132.

6. Klıshaeva G. (2024) Tovush talaffuzidagi nuqsonlar va ularni bartaraf qilish **“**Eurasian journal of social sciences,philosophy and culture” 39-42

7. Надирова, Х. (2020). ASPECTS OF CLASSROOM METHODS. Общество и инновации, 1(1/s), 269-271.

8. Надирова, Х. (2020). Аспекты аудиторных методов. Общество и инновации, 1(1/S), 269-271.